

Ks. Marek Chmielewski

MISYJNY CHARAKTER KAPŁAŃSTWA
W ŚWIELE PROGRAMU DUSZPASTERSKIEGO
NA ROK 1994/1995^{*}

Mimo, że — jak pisze Jan Paweł II w Liście Apostolskim *Tertio millenio adveniente* — „już od czasów apostoelskich Kościół pełni nieprzerwanie swą misję w łonie powszechnej ludzkiej rodziny” (TMA 57), to jednak „misja Kościoła dopiero się rozpoczyna i w jej służbie musimy zaangażować wszystkie nasze siły” (RMs 1).

To wezwanie Papieża na progu trzeciego tysiąclecia dotyczy całego Kościoła, a w szczególności kapłanów. Oni bowiem „...winni mieć misyjne serce i umysł, powinni być otwarci na potrzeby Kościoła i świata” (RMs 67). Chodzi zatem o przemyślenie na nowo misyjnego charakteru swego posłannictwa oraz efektywne ożywienie misyjnego zapału (por. RMs 30).

Z tej racji program duszpasterski Kościoła w Polsce na rok 1994/95¹ podsuwa centralny temat: *Kościół jako missio* i w tym

* Odczyt na posiedzeniu Komisji Episkopatu Polski ds. Duchowieństwa, Jasna Góra, 28 XI 1994 r. oraz podczas VII Sympozjum dla Księży Rekolekcyjistów, Ojców Duchownych i Spowiedników Kapłańskich, Jasna Góra, 30 I — 3 II 1995 r.; Pierwodruk: *Postawy duchowe wobec Boga, Kościoła i człowieka* („Duchowość w Polsce”, t. 2) red. M. Chmielewski, Lublin 1995, s. 226-245 i „Dobry Pasterz” 17(1995), s. 117-132.

¹ Komisja Episkopatu Polski do spraw Duszpasterstwa Ogólnego, *Ewangelizacja w tajemnicy i misji Kościoła*: t. 1 — *Program duszpasterski na rok 1994/95*; t. 2. — *Misja ewangelizacyjna kapłanów w nauczaniu Kościoła. Materiały formacyjne i homiletyczne w roku duszpasterskim 1994/95*, Katowice 1994 [dalej: *Ewangelizacja...*].

kontekście zwraca szczególną uwagę na sakrament kapłaństwa święceń. Takie ustawienie tematyki wiąże się ściśle zarówno z przebiegiem piątego roku Wielkiej Nowenny, jak i z pracami II Synodu Plenarnego.

Doreczony duszpasterzom materiał, jako podstawa do realizacji owego programu, jest niezmiernie bogaty objętościowo (razem 1041 stron) i treściowo, a przy tym dość różnorodny. Tom pierwszy składa się bowiem z 50 artykułów na ogół już drukowanych w innych czasopismach lub książkach. Kapłaństwu poświęcono wprost 9 artykułów. Tom drugi stanowiący materiały formacyjne i homiletyczne, to przede wszystkim wybór nauczania Papieża, w którym zamieszczono m.in. wszystkie Listy Wielkoczwartkowe.

Z racji różnorodności i bogactwa treściowego tychże materiałów, dla realizacji programu duszpasterskiego koniecznym wydaje się syntetyczne ukazanie misyjnego charakteru kapłaństwa święceń. Toteż niniejsze opracowanie ma stanowić rodzaj „klucza” do wieloaspektowej problematyki tegorocznego programu duszpasterskiego. Zanim więc przejdziemy do omówienia dogmatycznych podstaw misyjnego charakteru kapłaństwa, najpierw trzeba wyjaśnić, co to jest misyjność. Potem, w drugiej części wykładu zajmiemy się misyjnym wymiarem duchowości kapłana, a w trzeciej — misyjnością kapłaństwa święceń w perspektywie potrójnego posłannictwa Chrystusa.

Otóż przez „misyjność”, najogólniej rzecz ujmując, rozumiemy zaangażowanie całego Kościoła i poszczególnych jego członków na rzecz rozkrzewiania wiary i odnowy życia chrześcijańskiego. Zaangażowanie to ma swe źródło w Trójcy Świętej (por. RMs 2).

1. Dogmatyczne podstawy misyjnego charakteru kapłaństwa

Misyjny charakter kapłaństwa święceń ma głębokie podstawy dogmatyczne. „W samych święceniach kapłańskich jest ontologicznie obecny wymiar misyjny” — zauważa *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów* (p. 7) [dalej: Dyr.]. Mówi ono o czterech zasadniczych wymiarach tożsamości kapłańskiej: trynitarnej, chrystologicznej, pneumatologicznej i eklezjologicznej². Tym samym wskazuje, że misyjny charakter kapłaństwa święceń czerpie ze swego odniesienia do Osób Trójcy Świętej i do Kościoła.

A. Podstawa trynitarna

Podobnie jak każdy chrześcijanin przez chrzest św. wchodzi w komunie z Trójjedynym Bogiem, tak samo kapłan przez sakrament święceń wchodzi w szczególny związek z Osobami Trójcy Świętej. Jest to podstawa jego tożsamości, duchowości i posługi względem Kościoła Chrystusowego. Kapłan więc „[...] jest włączony w dynamikę trynitarną, zakładającą szczególną odpowiedzialność” (Dyr 3).

Kapłan przez święcenia znajduje się na przedłużeniu owego posłania, które ma źródło w Bogu Ojcu, dopełnia się w Synu i stale aktualizuje w Duchu Świętym. Przez święcenia jest on „...nie tylko «konsekrowany» przez Ojca, «posłany» przez Syna, lecz także «ożywiony» przez Ducha Świętego (Dyr 69). Oznacza to, że udzielona mu łaska sakramentu i charakter sakramentalny stawiają go w szczególnej osobowej relacji do Osób Boskich. „...ostatecznym źródłem naszej tożsamości jest miłość Ojca. Z

² Zob. J. Buxakowski, *Podstawy teologiczne posłannictwa diakona, prezbitera i biskupa*, w: *Ewangelizacja...*, t. 1, s. 110 n.; S. Gądecki, *Misyjna natura Kościoła*, w: tamże, s. 11 n.

poślany przez Niego Synem, Najwyższym Kapłanem i Dobrym Pasterzem jesteśmy sakramentalnie złączeni w kapłaństwie służebnym dzięki działaniu Ducha Świętego. [...] Tożsamość, posługa i życie kapłana mają więc istotną relację z Trzema Boskimi Osobami ze względu na kapłańską służbę Kościołowi” (Dyr 3).

Obecność Pierwszej Osoby Boskiej w misyjnej posłudze kapłana ujawnia się w tym, że jest on wszczepiony w misję zbawczą Chrystusa, zamierzoną i spełnianą dzięki odwiecznemu zamysłowi Stwórcy, który chce wszystkich ludzi doprowadzić do udziału w Swej chwale (por. KK 2. 28; DM 2; DK 2. 22)³. Z tej racji kapłan jest umiłowany przez Ojca. To swoje wybraństwo powinien przeżywać „w sposób wewnętrzny i osobowy, w dialogu adoracji i miłości z Trzeba Osobami Boskimi” (Dyr 5).

B. Podstawa chrystologiczna

Zarówno w nauce Vaticanum II, jak i w teologii posoborowej odnośnie do kapłaństwa wciąż najwięcej uwagi poświęca się relacjom pomiędzy Chrystusem Najwyższym Kapłanem a wyświęconymi kapłanami⁴.

Podobnie jak trynitarny, tak samo chrystologiczny wymiar kapłaństwa wynika bezpośrednio z sakramentu, który święconego upodobnia ontologicznie do Chrystusa Kapłana, Nauczyciela, Uświęciciela i Pasterza (por. Dyr 6). Dzięki Sakramentowi Świeceń kapłani bezpośrednio uczestniczą w Jego kapłańskiej godności i misji. Chrystus, Jednorodzony Syn, stając się Człowiekiem z woli Ojca mocą Ducha Świętego, stał się jednocześnie Pośrednikiem-Arcykapłanem. Jego misją jest chwała Ojca przez

³ Zob. J. Misiurek, *Nauka Soboru Watykańskiego II o prezbiteracie*, w: *Kapłan pośród ludu kapłańskiego* („Homo meditans”, t. 14), red. W. Słomka, J. Misiurek, Lublin 1993, s. 79 n.

⁴ Zob. tamże, s. 80.

doprowadzenie wszystkich ludzi do pełni życia w uszczęśliwiającej z Nim komunii (por. J 17,1-5), jaka możliwa jest jedynie dzięki pośrednictwu Kościoła.

Bycie kapłanem chrystusowym oznacza zatem nie tylko proegzystencję dla chwały Ojca, ale także budowanie Królestwa Bożego na ziemi⁵. Dla realizacji zbawczej misji Chrystusa kapłani uczestniczą w Jego Arcykapłańskich prerogatywach: mają udział w Jego władzy (por. DK 2) i w Jego urzędzie (por. KK 28). Takie uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa sprawia, że kapłan w swoim „być” utożsamia się z Chrystusem, zaś w swoich działaniach zastępuje Jego Osobę jako Pasterza i Głowę Mistycznego Ciała. „Tożsamość kapłana wynika więc ze szczególnego uczestnictwa w Kapłaństwie Chrystusa, dzięki któremu wyświęcony staje się, w Kościele i dla Kościoła, rzeczywistym, żywym i przejrzystym obrazem Chrystusa Kapłana, «sakramentalnym uobecnieniem Jezusa Chrystusa Głowy i Pasterza» (Dyr 2).

C. Podstawa pneumatologiczna

Związek Trzeciej Osoby Boskiej z kapłaństwem urzędowym, wyakcentowany w nauce Vaticanum II, ujawnia się już w święceniach. Zewnętrznym tego wyrazem jest m.in. gest włożenia rąk (zob. Dyr 8). Działanie Ducha Świętego, nie ograniczające się jednak do obrzędu święceń, konsekruje człowieka na stałego sługę Chrystusa Kapłana i sługę Ludu Bożego oraz sprawia, że charakter sakramentalny kapłaństwa jest w nim niepowtarzalny i niezniszczalny (por. KKK 1582). Ta konsekracja pozostaje w ścisłym związku z posługą kapłana, gdyż — jak uczy Jan Paweł II — „misja nie jest elementem zewnętrznym i dodanym do konsekracji, lecz stanowi jej istotne i zasadnicze przeznaczenie: konse-

⁵ Zob. W. Słomka, *Duchowość kapłańska*, Lublin 1996, s. 110-111.

kracja jest dla misji. W ten sposób nie tylko konsekracja, lecz także misja jest naznaczona przez Ducha i znajduje się pod Jego uświęcającym wpływem” (PDV 24).

Misyjne, a zwłaszcza ewangelizacyjne posłannictwo kapłana wiąże się więc istotowo z działaniem Ducha Świętego, który nieustannie mu towarzyszy i uświęca go⁶. Jako główne przejawy tego posłannictwa ewangelizacyjnego wymienia się na pierwszym miejscu głoszenie i autorytatywne wyjaśnianie Słowa Bożego. Oprócz tego wspomina się sprawowanie liturgii, a zwłaszcza Eucharystii, oraz budowanie jedności Kościoła (por. KO 10; DK 4-6; Dyr. 10-11; KKK 1120).

D. Podstawa eklezjologiczna

Partycypując w kapłaństwie Chrystusa, kapłan jest wszczepiony w Kościół genetycznie, ontologicznie i funkcjonalnie. Oznacza to, że staje się kapłanem nie inaczej, jak tylko wtedy, gdy trwa we wspólnocie Kościoła i jako chrześcijanin jest podmiotem kapłaństwa powszechnego. Wybrany ze wspólnoty wiaryzących chrześcijanin nie może zostać kapłanem poza widzialną strukturą Kościoła (por. Hbr 5,1; DK 3; PDV 35). Jednocześnie sensem jego posłannictwa jest służba Kościołowi. „Kapłan pełni swój urząd nie tylko *w Kościele*, lecz również *wobec Kościoła*” (PDV 16; por. KKK 1552-1553; Dyr. 12-19). Kapłaństwo hierarchiczne zatem nie jest osobistą łaską tego, kto otrzymał święcenia, ale ma charakter charyzmatyczny, a więc ze swej natury jest skierowane do posługi Ludowi Bożemu. Jeżeli kapłan nie utożsamiałby się ze zbawczym celem Kościoła, który z natury jest

⁶ Zob. J. Misiurek, *Nauka Soboru Watykańskiego II o prezbiteracie*, s. 82.

misyjny (zob. DM 2), to byłby wewnętrznie sprzeczny i jego egzystencja nie miałaby sensu⁷.

Kapłan „[...] posłany (*missus*) przez Ojca za pośrednictwem Chrystusa, należy «w sposób bezpośredni» do Kościoła powszechnego...” (Dyr 14). „[...] to wewnątrz misterium Kościoła, jako misterium komunii trynitarnej o wymiarze misyjnym, objawia się każda tożsamość chrześcijańska, a więc także specyficzna i osobowa tożsamość prezbitera i jego posługi” (Dyr 21). Tę przynależność do Kościoła, również w wymiarach lokalnych, należy rozpatrywać nie tylko w kategoriach jurydycznych, ale nade wszystko jako duchową wartość prezbitera (por. PDV 31).

Kapłaństwo święceń ma zatem wymiar eklezjalno-komunijny. Komunia, jako cecha charakterystyczna kapłaństwa, ma podstawy chrystologiczne. Jezus Chrystus – Głowa, Pasterz i Oblubieniec Kościoła, jest gwarantem jedności swojej Owczarni (por. Dyr 22). Z tej racji kapłan, będąc w Kościele i dla Kościoła, nabiera pełnej i bardzo żywej świadomości „rzeczywistości misyjnej swojego kapłaństwa” (por. Dyr 15), a przez to staje się „człowiekiem komunii” (Dyr 30).

2. Misyjny wymiar duchowości kapłana

Z powyższych rozważań jasno wynika, że kapłaństwo święceń jest misyjne ze swej natury, toteż domaga się rozwijania specyficznej duchowości, którą należałoby określić za *Redemptoris missio* jako „duchowość misyjną” (por. RMs 87)⁸.

Nie wdając się w dyskusje epistemologiczne na temat duchowości, należy stwierdzić że składają się nań trzy zasadnicze

⁷ Zob. J. Misiurek, art. cyt., s. 82-84.

⁸ Zob. L. Bustince, M. Chmielewski, *Misyjny wymiar duchowości chrześcijańskiej*, w: *Teologia duchowości katolickiej*, red. W. Słomka i inni, Lublin 1993, s. 376.

elementy, uznawane także jako środki życia duchowego: modlitwa, życie sakramentalne i praktyka cnót, wśród których najważniejsza jest miłość (por. 1 Kor 13,13).

Całe nauczanie soborowe i posoborowe, w tym liczne wypowiedzi Jana Pawła II oraz jego Listy Wielkoczwartkowe⁹, bardzo mocno podkreślają znaczenie życia duchowego kapłana dla jego posługi. Wielokrotnie daje temu wyraz *Dyrektorium*, gdzie czytamy m.in.: „Życie duchowe powinno być wszczepione w życie każdego prezbitera przez liturgię, modlitwę osobistą, styl życia i praktykowanie cnót chrześcijańskich, które przyczyniają się do owocności działania kapłańskiego” (Dyr 39).

A. Liturgia

Ojciec Święty w encyklice *Redemptoris missio* zauważa, że „istotnym rysem duchowości misyjnej jest wewnętrzne zjednoczenie z Chrystusem” (RMs 88). *Dyrektorium* zaś podaje długą listę praktyk duchowych, dzięki którym aktualizuje się to wewnętrzne zjednoczenie z Chrystusem (zob. Dyr 39). Na pierwszym miejscu jednak wymienia liturgię, gdyż w centrum misyjnie zorientowanej duchowości kapłana znajduje się Eucharystia, która jest źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego oraz całej ewangelizacji (por. KL 10 i 14; DK 5). Tym samym jest ona „początkiem, ośrodkiem i celem posługi kapłańskiej. [...] Istnieje rzeczywiście wewnętrzny związek między centralnym miejscem Eucharystii, a miłością duszpasterską i jednością życia kapłana...” (Dyr 48).

Jak ważny jest to element życia duchowego kapłana i jego posługi świadczy m.in. fakt, że zarówno *Dyrektorium*, jak inne

⁹ Zob. J. Machniak, *Kapłan i jego duchowość w wielkoczwartkowych «Listach do kapłanów» Jana Pawła II*, w: *Ewangelizacja...*, t. 2, s. 171-173.

wcześniejsze dokumenty poświęcają mu wiele uwagi i podają różne szczegółowe wskazania¹⁰. Podkreśla się zatem m.in. wartość codziennego sprawowania Ofiary Mszy św., nawet *sine populo* (por. DK 18), która powinna stanowić centralny punkt dnia. Ostatnio bardzo wyraźnie przypomina się kapłanom o posłuszeństwie przepisom liturgicznym dotyczącym godności i estetyki samej celebracji. „Kto nie troszczy się o poprawną celebrację, ukazuje braki swojej wiary i nie wychowuje innych do wiary. Dobra celebracja stanowi natomiast pierwszą ważną katechezę o Najświętszej Ofierze” (Dyr 49). Innymi słowy, duchowość misyjna kapłana najbardziej wyrażać się będzie zarówno w przeżywaniu, jak i sprawowaniu Eucharystii. „Jedność ewangelizacji i życia sakramentalnego jest stałą charakterystyką kapłaństwa służebnego” — czytamy w posynodalnym dokumencie na temat kapłaństwa służebnego z 1971 r. (II,1 b).

B. Modlitwa

W duchowości chrześcijańskiej, a tym bardziej kapłańskiej, z liturgią ściśle wiąże się modlitwa. I tak na przykład adoracja Najświętszego Sakramentu stwarza kapłanowi uprzywilejowany klimat modlitwy, zwłaszcza dla Liturgii Godzin (zob. Dyr 50). Nie ulega bowiem wątpliwości, że „...nasze kapłaństwo powinno być głęboko powiązane z modlitwą — zakorzenione w modlitwie” (Dyr 38). Myśl tę wyakcentował Jan Paweł II w dwóch li-

¹⁰ Zob. m.in. Encyklika Pawła VI „*Mysterium fidei*” w sprawie nauki o Najświętszej Eucharystii i jej kultu z dnia 3 IX 1965 r., w: *Eucharystia w wypowiedziach papieży i innych dokumentach Stolicy Apostolskiej XX w.*, red. R. Rak, Londyn 1987, s. 45-46; List Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich biskupów Kościoła o tajemnicy i kulcie Eucharystii na Wielki Czwartek 1980 roku, w: *Ewangelizacja...*, dz. cyt., t. 2, s. 25-50.

stach na Wielki Czwartek: z 1982 i 1987 r. oraz w *Pastores dabo vobis* (p. 47)¹¹.

Modlitwa kapłana powinna być chrystotypiczna co do sposobu i eklezjotypiczna co do treści, w tym bowiem odzwierciedlać się będzie chrystologiczny i eklezjocentryczny wymiar kapłańskiej tożsamości. Co do sposobu modlitwy, wzorem dla kapłana jest sam Chrystus. „Biorąc przykład z Jezusa, kapłan powinien poświęcić wiele chwil milczeniu i modlitwie, w których mógłby kultywować i pogłębiać swój egzystencjalny związek z żywą osobą Pana Jezusa” (Dyr 40). Natomiast co do treści, wzorem kapłańskiej modlitwy jest Kościół, obejmujący swym oddziaływaniem wszystkich ludzi. „By pozostać wiernym zadaniu «trwania z Chrystusem» — czytamy w *Dyrektorium* — kapłan powinien umieć naśladować modlący się Kościół” (Dyr 41).

Podobnie Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris missio* stwierdza: „Niech troska Kościoła o całą ludzkość towarzyszy im [kapłanom — przyp. MCh] podczas modlitwy, a przede wszystkim w czasie Ofiary Eucharystycznej” (RMs 67)

C. Praktyka cnót

Dokumenty Kościoła na temat życia i posługi kapłanów wielokrotnie i w różnych miejscach podejmują problem tzw. cnót „kapłańskich” (zob. PDV 43), które są niezbędne w życiu duszpasterskim i duchowym kapłana. Są one — jak wyraził się Jan Paweł II w *Pastores dabo vobis* — „konsekwencją i przejawem radykalizmu ewangelicznego...” Wśród nich wymienia m.in. wiarę, pokorę wobec tajemnicy Boga, miłosierdzie, roztropność (PDV 27). Do tej listy koniecznie dodać trzeba miłość pasterską, która „...stanowi wewnętrzną i dynamiczną zasadę zdolną do

¹¹ Zob. J. Machniak, *Kapłan i jego duchowość...*, s. 171-172.

połączenia w jedno licznych i różnorodnych działań prezbitera..." (Dyr 43). „Wewnętrzna zasada, cnotą ożywiająca i kierująca życiem duchowym kapłana, który wzoruje się na Chrystusie Głowie i Pasterzu, jest miłość pasterska..." (PDV 23). Jest ona przede wszystkim całkowitym darem z siebie dla Kościoła, na obraz daru Chrystusa.

Życie duchowe kapłana jest więc zakorzenione w miłości, która odgrywa tu podwójną funkcję: jest dla niego „specyficzną drogą do świętości oraz stanowi autentyczną służbę wiernym w posłudze duszpasterskiej” (Dyr 34). Miłość duszpasterska jest zatem cnotą kardynalną kapłana, z którą wiążą się i z której wypływają inne „kapłańskie” cnoty, zwłaszcza te oparte o rady ewangeliczne. Ich niedoścignionym wzorem jest Maryja – Matka Kapłanów. Ta sama miłość pasterska powinna stanowić główny motyw dla formacji permanentnej (por. PDV 70).

a) Miłość kapłana doznawana i świadczona

Kapłan, jako człowiek miłości, aby ją mógł dawać, musi jej najpierw doświadczać, tak w wymiarze nadprzyrodzonym jak i w wymiarze ludzkim. Doznanie nadprzyrodzonej miłości Boskich Osób ze strony kapłana wiąże się najpierw z powołaniem kapłańskim, a potem z tajemniczą skutecznością posługi i świadomością działania w imię Chrystusa mocą Jego Ducha.

Natomiast w wymiarze ludzkim kręgiem miłości doznawanej i świadczonej ze strony kapłana, jest przede wszystkim środowisko jego życia i posługi, czyli prezbiterium diecezjalne, do którego jest inkardynowany oraz wierni jako Kościół¹². Kapłan więc, rozwijając swoją duchowość misyjnie zorientowaną, nie może

¹² Zob. W. Słomka, *Oblicza kapłańskiej miłości*, w: *Kapłan pośród ludu kapłańskiego*, s. 34-36.

przeżywać swego kapłaństwa w sposób wyizolowany i subiektywistyczny, ale powinien dążyć do rozwijania braterskiej więzi, z własnym biskupem i prezbiterium, do którego należy (por. Dyr 27). „Kapłan jako człowiek komunii, nie może wyrażać swojej miłości do Chrystusa i Kościoła, nie okazując jej w czynnej i bezwarunkowej miłości do ludu chrześcijańskiego, będącego przedmiotem jego troski duszpasterskiej” (Dyr 30).

Jednym z bardzo konkretnych wyrazów miłości świadczony ze strony kapłana względem wspólnoty Kościoła jest życie w celibacie oraz kapłańsko pojęty duch posłuszeństwa i ubóstwa. Te trzy postawy, w świetle nauki Kościoła o kapłaństwie, należy uznać za specyficzne cnoty „kapłańskie” i jako nieodłączny element duchowości kapłańskiej.

b) Celibat

Encyklika Pawła VI *Sacerdotalis coelibatus* z 1967 r., jak i wszystkie późniejsze dokumenty Kościoła wypowiadające się na temat kapłańskiego celibatu, podkreślają ewangeliczną i zarazem ewangelizacyjną jego wartość oraz to, że powinien on być przeżywany jako „...wyzwalająca nowość, szczególne świadectwo radykalizmu w pójściu za Chrystusem i znak rzeczywistości eschatologicznej” (Dyr 58).

Celibat jest zatem charyzmatem (por. PDV 29) i nie można go traktować jak obcego elementu nakładającego się z zewnątrz na urząd kapłański, ani też jako jedynie dyscyplinarnego wymogu prawa kanonicznego (por. Dyr 58). Przeciwnie, „celibat należy przyjąć z miłością, na podstawie wolnej i nieustannie odnawianej decyzji jako bezcenny dar Boga, jako «bodziec miłości pasterskiej»...” (PDV 29).

Bez przemilczania rzeczywistych trudności w tej dziedzinie, takich jak chociażby oskarżanie o przesadny spirytualizm, celi-

bat ukazywany jest od strony jak najbardziej pozytywnej. Jest więc on „darem z siebie «w» Chrystusie i «z» Chrystusem dla Jego Kościoła oraz wyraża służbę kapłana Kościołowi «w» Panu i «z» Panem” (Dyr 59).

Celibat jest zatem istotnym elementem misyjnej duchowości kapłańskiej, albo — mówiąc inaczej — istotną wartością kształtującą określone postawy moralno-duchowe kapłana.

c) *Postuszeństwo*

Inną wartością kapłańską o pierwszorzędnym znaczeniu ze względu na przykład Chrystusa jest posłuszeństwo. Wiele treści na jego temat zawarł Jan Paweł II w *Pastores dabo vobis*. Rozumie się je jako dyspozycyjność, czyli „prawdziwe wypełnienie wolności osobistej i konsekwencja nieustannie dojrzewającego wyboru w obliczu Boga na modlitwie” (Dyr 61). Cnota ta jest wewnętrznym wymogiem zarówno samego sakramentu święceń, jak i miejsca kapłana w strukturze Kościoła.

W kapłańskim posłuszeństwie Papież dostrzega potrójny wymiar: „apostolski”, „wspólnotowy” i „pastoralny”. „Jest ono bowiem przeżywane w klimacie stałej dyspozycyjności, a wręcz pozwala się «pochłonać» potrzebom i wymaganiom owczarni” (PDV 28).

Oprócz tego, oczywiście istnieje obowiązek szacunku i posłuszeństwa hierarchicznego wobec Papieża i swojego Ordynariusza. *Dyrektorium* ponadto zwraca uwagę na posłuszeństwo normom liturgicznym, co wydaje się być tematem wciąż nie dość obecnym w problematyce duchowości kapłańskiej. „Wśród różnych aspektów zagadnienia — czytamy tam — dzisiaj szczególnie odczuwalnych, na podkreślenie zasługuje aspekt świadomego szacunku dla norm liturgicznych. Liturgia [...] [jako wypełnianie kapłańskiej misji Jezusa Chrystusa — przyp. MCh] sta-

nowi więc dziedzinę, w której kapłan powinien mieć szczególną świadomość, że jest sługą, i być wiernie posłuszny Kościołowi” (Dyr 64). A więc także i to posłuszeństwo liturgiczne pozostaje w ścisłym związku z ewangelizacyjnym posłannictwem kapłana.

d) Ubóstwo

Podobnie jak ubóstwo Jezusa ma cel zbawczy (por. 2 Kor 8,9), tak samo ubóstwo kapłanów — choć różni się ono od ubóstwa ślubowanego publicznie — znajduje swe uzasadnienie w trosce o duchowe dobro wiernych i jest zarazem przejawem naśladowania Chrystusa. „Ubóstwo kapłana, na mocy jego sakramentalnego upodobnienia do Chrystusa Głowy i Pasterza, nabiera ściśle charakteru «pastoralnego»...” (PDV 30). Wymowne w tym względzie są słowa *Dyrektorium*: „Kapłan rzeczywiście z trudnością będzie mógł stać się prawdziwym sługą swoich braci, jeśli przesadnie będzie troszczył się o wygody i zbytni dobrobyt. [...] Powinien on jednak używać dóbr z poczuciem odpowiedzialności, umiarkowania, prawej intencji i oderwania [...] powinien prowadzić życie proste i wystrzegać się tego, co może być oznaką próżności, podejmując w ten sposób ubóstwo dobrowolne, by bliżej iść za Chrystusem” (Dyr 67).

Jak widać, analogicznie do wyżej omówionych głównych cnót kapłańskich, także ubóstwo widziane jest w podwójnym wymiarze: indywidualno-uświęcającym (udoskonalającym) oraz wspólnotowo-misyjnym (ewangelizacyjnym). Praktykując dobrowolne ubóstwo zarówno w sferze posiadania, jak i używania dóbr doczesnych, kapłan naśladuje Chrystusa ubogiego, a zarazem staje się przyjacielem ubogich, aby „okazywać im szczególnie delikatne zainteresowanie swojej miłości duszpasterskiej” (Dyr 67).

D. Maryjność

Pomiędzy Matką Jezusa — Najwyższego Kapłana a kapłaństwem Jego sług zachodzi głęboki egzystencjalny związek. Z tej racji „duchowość kapłańska nie może być uznana za pełną, jeśli nie bierze poważnie pod uwagę testamentu Chrystusa ukrzyżowanego, który zechciał powierzyć Matkę umiłowanemu uczniowi, a przez niego wszystkim kapłanom powołanym do kontynuowania Jego zbawczego dzieła” (Dyr 68).

Praktycznie maryjny wymiar misyjnej duchowości kapłana powinien wyrażać się w kulcie i w naśladowaniu cnót Maryi. „Każdy prezbiter wie, że Maryja jako Matka jest także najlepszą wychowawczynią jego kapłaństwa...” (Dyr 68). Maryja zbliża kapłana do Chrystusa, uczy go autentycznie miłować Kościół, gdyż jest Ona najdoskonalszą jego reprezentacją, wstawia się za kapłanem i prowadzi do Królestwa Bożego. Ta świadomość wymaga ze strony kapłana przede wszystkim zawierzenia i modlitewnego wpatrywania się w Jej wzór. „My, kapłani jesteśmy powołani, aby rozwijać w sobie głęboką i pełną miłości pobożność do Maryi Dziewicy, naśladowując Jej cnoty i często się modlić” — pisze Papież w zakończeniu *Pastores dabo vobis*.

Jak więc widać, istotne elementy duchowości kapłańskiej mają wyraźne ukierunkowanie misyjne. „...życie duchowe kapłanów winno być głęboko naznaczone gorącym dążeniem i dynamizmem misyjnym” (PDV 32). Z tej racji troska o pielęgnowanie w sobie duchowości misyjnej, która — jak zauważa Jan Paweł II — wyraża się przede wszystkim w życiu pełnym uległości Duchowi Świętemu (por. RMs 87) — „powinna być odczuwana jako radosny obowiązek ze strony samego kapłana” (Dyr 40). Kościół przestrzega przed pokusą dualizmu pomiędzy duchowością a sprawowanym urzędem. Dualizm ten jest bowiem podstawowym źródłem wielu kryzysów kapłańskiej tożsamości (Dyr 71).

Z tej racji, mówiąc o misyjnym charakterze kapłaństwa święceń należy koniecznie wskazać, jak w posłannictwie kapłana, zwłaszcza diecezjalnego, wyrażać się będzie zarysowana powyżej duchowość, którą *Dyrektorium* proponuje nazywać „duchowością prawdziwie diecezjalną” (Dyr 88).

3. Przejawy i formy misyjnego charakteru kapłaństwa święceń

Misyjność kapłaństwa ujawnia się przede wszystkim w partycypacji w potrójnym posłannictwie Chrystusa: profetycznym, kapłańskim i królewskim¹³.

Zwraca uwagę jest pozornie nieistotna różnica w kolejności wymieniania przez Sobór tych posłannictw w odniesieniu do laikatu i do kapłanów. Konstytucja dogmatyczna *Lumen Gentium* najpierw omawia uczestnictwo laików w powszechnym kapłaństwie, potem w funkcji proroczej Chrystusa, a na końcu w Jego godności królewskiej (por. KK 31, 34-36). Natomiast Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* stosuje inną kolejność: funkcja prorocka, kapłańska i królewska.

Wynika to ze stopni święceń. Każdemu z nich przypisana jest odpowiednia funkcja Chrystusa. Święcenia diakonatu wskazują, że jednym z zasadniczych i podstawowych zadań diakona jest głoszenie Słowa Bożego (por. KL 7; KK 29). Posługa zaś prezbiterów koncentruje się wokół Eucharystii, w której najpełniej wykonywany jest kapłański urząd Chrystusa (por. KL 10; KK 28). Jako podporządkowani władzy biskupa, a równocześnie jego współpracownicy (por. KK 28), prezbiterzy uczestniczą w pewnym stopniu w funkcji pasterskiej, choć specyfiką ich posługi jest

¹³ Zob. P. Socha, *Życie duchowe kapłana*, „Ateneum Kapłańskie” 120(1993), s. 229-230.

składanie ofiary Eucharystycznej. Posługa zaś biskupa jest zakorzeniona w pełni w potrójnej funkcji Chrystusa, stąd biskup posiada specjalne posłannictwo nauczycielskie, kapłańskie i pasterskie¹⁴.

Otrzymując kolejne stopnie święceń sługa Chrystusa jest wszczepiany w poszczególne funkcje. Nie tylko, że nie traci wcześniejszych, ale uzyskuje ich pogłębienie i uzupełnienie w następnych stopniach. W ten sposób dojrzewa w nim podobieństwo do Chrystusa Proroka, Kapłana i Króla¹⁵.

A. Posłannictwo profetyczne

Posłannictwo profetyczne diakona, prezbitera, a zwłaszcza biskupa, polega głównie na przepowiadaniu Słowa Bożego¹⁶. „Kapłan jest przede wszystkim szafarzem Słowa Bożego, jest konsekrowany i posłany, by głosić wszystkim Ewangelię o Królestwie...” (PDV 26). Dlatego musi mieć żywą świadomość, że „[...] jest włączony, w szczególny sposób, w misję całego Kościoła, jaką jest nowa ewangelizacja. [...] W nowej ewangelizacji kapłan jest powołany, by być głosicielem nadziei” (Dyr 35).

Przepowiadanie Słowa „...jest w normalnych warunkach, pierwszorzędną drogą przekazywania wiary i misji ewangelizacyjnej” (Dyr 46). Powinno mieć zatem charakter misyjnego przekazywania wiary, a jednocześnie ze strony kapłana powinno być dawaniem świadectwa „...życiu, które pozwala odkryć moc miłości Bożej i czyni przekonywującym jego słowo” (Dyr 45). Świat

¹⁴ Zob. L. Balter, *Kapłaństwo Ludu Bożego*, Warszawa 1982, s. 259.

¹⁵ Zob. J. Nowak, *Trójstopniowość sakramentu święceń*, w: *Ewangelizacja...*, t. 1, s. 130-131.

¹⁶ Zob. K. Romaniuk, *Kapłaństwo w Piśmie Świętym Nowego Testamentu*, w: tamże, t. 1, s. 72-82.

współczesny wyjątkowo wrażliwy jest na potwierdzające prawdę objawionego Słowa świadectwo życia chrześcijańskiego, które „...jest pierwszą i niezastąpioną formą misji” (RMs 42).

Odnośnie do misyjnego charakteru przepowiadania kapłana, *Dyrektorium* stawia kryteria zarówno negatywne jak i pozytywne. Z jednej strony nie powinno ono być abstrakcyjną i oderwaną od życia posługą słowa, polegającą na wygłaszaniu subiektywnych, psychologizujących lub socjologizujących poglądów, ubranych w modną retorykę. Z drugiej zaś strony — musi być zgodne z wiarą Kościoła. Wymaga więc od kapłana (jakiegokolwiek stopnia święceń) poczucia wielkiej odpowiedzialności.

W trosce o wierność kapłańskiej posługi profetycznemu posłannictwu Kościół podaje szereg wskazań natury praktycznej. Na przykład: nakłada obowiązek osobistego medytacyjnego studium Pisma św.; solidność w przygotowywaniu homilii liturgicznych zarówno pod względem treści, jak i formy (por. KL 33-36. 51-53; KO 21-25; PDV 26. 47-48); zaangażowanie w wszelkiego typu katechezę, która „jest ważną częścią misji ewangelizacyjnej”, jak również w formację katechetów — „kapłan powinien być katechetą katechetów” (Dyr 47). Punktem odniesienia zaś dla profetycznego posłannictwa kapłana ma być *Katechizm Kościoła Katolickiego* (zob. Dyr 78).

B. Posłannictwo kapłańskie

Z posłannictwem profetycznym wyświęconych sług Chrystusa wiąże się ściśle posłannictwo kapłańskie. Odpowiedzią bowiem na usłyszane Słowo jest wiara, wyrażająca się w sakramentalnym znaku. Toteż „jeśli służba Słowa jest podstawowym elementem posługi kapłańskiej, to jej sercem i żywym ośrodkiem jest niewątpliwie Eucharystia...” (Dyr 48).

Posłannictwo kapłańskie służy Chrystusa, choć w Eucharystii ma swój początek, ośrodek i cel, to jednak w niej się nie wyczerpuje. Nieodłącznym wymiarem uświęcająco-mediacyjnej posługi kapłana jest także sprawowanie sakramentu pokuty. „Mimo smutnego zjawiska utraty poczucia grzechu, które jest szeroko obecne w kulturach naszego czasu, kapłan powinien z radością i poświęceniem pełnić posługę formowania sumień, przebaczenia i pokoju” (Dyr 51).

Podobnie jak w przypadku posługi Słowa, tak i w tym przypadku Kościół zwraca uwagę na kilka kwestii szczegółowych. Mianowicie: usilnie zachęca kapłanów do dyspozycyjności w słuchaniu spowiedzi, broni wartości spowiedzi indywidualnej i osobistej, zachęca do wysiłku na rzecz formacji sumień przy okazji spowiedzi oraz na drodze kierownictwa duchowego, tak ważnego z punktu widzenia ewangelizacji przez sakrament, a ponadto przestrzega przed niebezpieczeństwem psychologicznego redukcjonizmu (por. RP 8-12; Dyr. 52. 54).

Przy tej okazji dostrzega się ewangelizacyjne znaczenie osobistego ducha pokuty kapłana, który stanowi „...pierwszy warunek duszpasterskiego dowartościowania sakramentu Pojednania. W tym sensie jest bardzo ważne, by wierni wiedzieli i widzieli, że także ich kapłani spowiadają się w sposób regularny” (Dyr 53). „Gdyby jakiś ksiądz nie spowiadał się, lub spowiadał się źle, bardzo szybko odbiłoby się to na samym jego kapłaństwie i sprawowaniu kapłaństwa, co dostrzegłaby również Wspólnota, której jest pasterzem” (PDV 26).

C. Posłannictwo królewskie

Uczestnictwo kapłana w królewskiej godności Chrystusa polega zasadniczo na pełnieniu pasterskiej posługi wobec wspólnoty Kościoła, „...która wyraża się przede wszystkim w świadec-

twie miłości” (Dyr 55). Posługa ta jest specyficzną prerogatywą kapłaństwa w stopniu biskupim i z natury swej jest zorientowana misyjnie¹⁷, co *Dyrektorium* przypomina w słowach: „Kapłan jako pasterz wspólnoty jest i żyje dla niej; dla niej modli się, studiuje, pracuje i poświęca się; jest gotowy oddać dla niej życie, miłując ją jak Chrystus, zachowując dla niej całą swoją miłość i szacunek, poświęcając wszystkie siły i cały swój czas, by czynić ją, na obraz Kościoła Oblubienicy Chrystusa, coraz piękniejszą i godną upodobania Ojca i miłości Ducha Świętego” (Dyr 55). W takiej postawie wyraża się oblubieńczy wymiar życia kapłana i jego posługi.

Jego pasterska troska, będąca odzwierciedleniem duchowości misyjnej, realizuje się na dwóch płaszczyznach. Pierwszą (*ad intra*) jest integrowanie powierzonej sobie wspólnoty, jak również identyfikowanie się z nią. Kapłan bowiem, jak to już wspomnieliśmy wyżej, nie może skutecznie realizować swego posłannictwa, jak tylko trwając we wspólnocie Kościoła. Jako pasterz nie może stać na zewnątrz niej i traktować ją przedmiotowo. Jego pasterskie zadanie polega na upodmiotowieniu powierzonych sobie „owiec”, to znaczy, że ma im dopomóc w poczuciu się Kościołem, który jest zarówno podmiotem, jak i przedmiotem misyjnej działalności.

Druga płaszczyzna pasterskiej troski kapłana, a zwłaszcza biskupa, dotyczy relacji wspólnoty eklezjalnej do świata (*ad extra*). Obydwie te płaszczyzny pasterskiej troski służą Chrystusa wzajemnie się przenikają. Otwartość i czujność na to, czym żyje współczesny świat, jest koniecznym warunkiem odpowiedzialnego przewodzenia wspólnoty. Jednocześnie odpowiedzialność za wspólnotę skłania kapłana do bycia czujnym wobec świata.

¹⁷ Zob. K. Wojtyła, *Ewangelizacja współczesnego świata*, w: tamże, t. 1, s. 37.

„Kapłan, chcąc być dobrym przewodnikiem swojego Ludu, powinien uważnie rozpoznawać znaki czasu [...] w stałej i szczerzej postawie czucia z Kościołem (*sentire cum Ecclesia*), pracując zawsze w zjednoczeniu z Papieżem, Biskupami, współbraćmi w kapłaństwie, jak również z wiernymi konsekrowanymi przez profesję rad ewangelicznych i wiernymi świeckimi” (Dyr 56).

Z tym wiąże się kwestia stałej formacji kapłanów, obszernie poruszona zarówno w Adhortacji Apostolskiej Jana Pawła II *Pastores dabo vobis*, jak i w omawianej *Dyrektorium*¹⁸. Jest ona wymaganiem, który wypływa z natury sakramentu kapłaństwa i z troski o wierność powierzonemu sobie charyzmatowi. „Formacja stała jawi się dzisiaj jako środek konieczny dla kapłana, by osiągnął cel swojego powołania, którym jest służba Bogu i Jego Ludowi” (Dyr 71).

Na koniec warto dodać, że w świetle słów Jana Pawła II, także duszpasterstwo powołań jest na linii misyjności kapłaństwa. Papież pisze bowiem: „Kościół spełnia zatem swą misję wówczas, gdy prowadzi każdego wiernego do odkrycia i przeżycia swego powołania w wolności i do zrealizowania go w miłości” (PDV 40).

Jak więc widać, misja kapłaństwa służebnego biskupów, prezbiterów i diakonów posiada trzy zasadnicze aspekty: przepowiadanie, udzielanie sakramentów i wielowymiarowe duszpasterstwo¹⁹.

Przeprowadzona tu refleksja nad misyjnym charakterem kapłaństwa święceń miała na celu ukazanie sposobów odczytania oraz interpretacji bogatego materiału, zawartego w *Programie*

¹⁸ Zob. H. Muszyński, *Istotne wymiary formacji kapłańskiej*, w: tamże, t. 1, s. 148-161.

¹⁹ S. Cichy, *Misja kapłaństwa służebnego*, w: tamże, t. 1, s. 147.

duszpasterskim na rok 1994/95 pod kątem zadań, jakie w dziele nowej ewangelizacji przypadają kapłanom wszystkich trzech stopni. Nie chodziło zatem o podawanie konkretnych rozwiązań duszpasterskich co do realizacji programu. Ewangelizacyjna misja Kościoła w Polsce w obliczu trzeciego tysiąclecia nie może się bowiem ograniczyć jedynie do jakiegoś ciągu tzw. akcji duszpasterskich. Wydaje się, że w trosce o wiarygodność Kościoła wobec współczesnego świata bardziej naglącą potrzebą chwili jest nade wszystko autoewangelizacja i pogłębienie jego samoświadomości w oparciu o doktrynę Soboru Watykańskiego II. „Najlepsze bowiem przygotowanie do Jubileuszu roku dwutysięcznego nie jest niczym innym — pisze Jan Paweł II — jak tylko możliwie wiernym wcieleniem nauki Vaticanum II w życie każdego człowieka i całego Kościoła” (TMA 20). Dzięki takiej odnowionej tożsamości Kościoła, wszelkie jego działanie nabierać będzie wymiaru misyjnego, zgodnie z aksjomatem *agere sequitur esse*.

Nie można jednak zapominać, że to misyjne „być” Kościoła ma potrójne oblicze: kapłańskie, osób konsekrowanych oraz laików. Toteż dla pełniejszej samoświadomości misyjnej Kościoła, a tym samym dla bardziej efektywnej realizacji zadań duszpasterskich, idących po linii autoewangelizacji, wydaje się rzeczą konieczną również uważne przemyślenie misyjności kapłaństwa powszechnego. Misyjne posłannictwo kapłaństwa święceń bez misyjności kapłaństwa powszechnego stanie się nieskuteczne, zaś jakiegokolwiek inicjatywy misyjne kapłaństwa powszechnego bez odwołania się do misyjności kapłaństwa sakramentalnego stanie się niemożliwe.